הנדון:

מה קורה לו?

מזה שנים מסתובב לי בראש תסריט, שהייתי רוצה להפיק ממנו סרט באחד הימים.

הוא ייפתח בבית־חולים לחולי־נפש. גיבור־הסרט, פאציינט צעיר, עומד להשתחרר. הוא היה מאושפז תקופה ארוכה, אחרי שלקה בפאראנוייה.

הרופא מבקש לוודא שאכן נרפא לחלוטין. „אתה כבר יודע שכל העולם אינו רוצה לחסל אותך?" הפאציינט מאשר שהיה זה דימיון־שווא. „ושזה לא נכון שארבעה שרותי־ביון גדולים רודפים אחריך? שמחדירים בלילות אדי־רעל לדירתך? שמרעילים את המזון שלך? שיורים בך ברחוב?" הפאציינט צוחק במבוכה. „כמובן!"

הצעיר נוטל את המיזוודה השחורה הקטנה, המכילה את כל חפציו, יוצא ועולה לאוטובוס. שם יושב לידו גבר, שיש לו מיזוודה שחורה קטנה, זהה לשלו. ברידתו מן האוטובוס נוטל הגיבור, בטעות, את המיזוודה הלא־נכונה. היא מכילה, כמובן, את התוכניות החשאיות של פצצת־הקובאלט החדשה, המסוגלת למחוק יבשת שלמה מעל המפה.

מאותו רגע רודפים אחריו ארבעה שרותי־ביון גדולים. מחדירים בלילות אדי־רעל לדירתו. מרעילים את המזון שלו. יורים בו ברחוב.

הגיבור צועק חמס. הוא מבקש עזרה מהשכנים, מהמישטרה, משרות־הבטחון. איש אינו מאמין לו. הכל בטוחים שהפאראנוייה קפצה עליו שוב, שאולי כלל לא הבריא.

בסוף ———.

לא, איני יודע עדיין מהו הסוף.

■ ■ ■

אני מודה, הרעיון המרכזי אינו חדש כל־כך. הוא די דומה לשלט שתלה פעם פסיכיאטר־ליצן מעל לשולחנו: „כן, אני פאראנואי. אבל זאת לא אומרת שמותר לכם לרדוף אותי!"

ובמישור רציני יותר: ידוע כי אדם פאראנואידי נוטה ליצור במציאות את המצב הקיים, תחילה, רק בדימיונו החולה.

הוא סובל משיגעון־הרדיפה. הוא הולך ברחוב ושולח מבטים חודרים בעוברים־ושבים, כשהוא משוכנע שכל אחד מהם מסוגל להרגו בכל רגע. התנהגותו התימהונית מעוררת תשומת־לב, והסביבה מתחילה להתייחס אליו בפחד ובאיבה. לבסוף אכן מתאמתים החששות הנוראים ביותר של החולה: החברה מתנכלת לו, שולחת בריונים כדי ללכדו, מלבישה אותו בכותונת־כפייה, כולאת אותו בתא, מזריקה לו סמים מהממים.

זוהי הטרגדיה של הלוקה במחלה זו. נדמה לו שהכל רודפים אותו, ובסופו של דבר הוא עצמו גורם לכך.

■ ■ ■

השמועה אומרת שראש־הממשלה חולה בגופו. רופאיו מכחישים זאת בתוקף, ואין הוכחה שאינם אומרים אמת.

אחרים טוענים כי התרופות הניתנות לראש־הממשלה, בשל מצב ליבו והסכרת שהוא סובל ממנה מזמן, משבשות את מצבו הנפשי. המומחים טוענים כי שמועות אלה הן כוזבות, או לפחות מוגזמות מאד.

המרחיקים לכת טוענים כי ראש־הממשלה לוקה ברוחו. תחילה אמר זאת אריק שרון, ולאחר מכן מנהיגי מיפלגת־העבודה. גם לכך אין שמץ של הוכחה ממשית.

אך אם הסברים אלה להתנהגותו של מנחם בגין אינם תופסים — מהי האמת? מה גורם להתנהגותו התמוהה?

מזה שבועות ארוכים מספרים מקורביו, חברי־ממשלה, פקידים בכירים ואחרים שבאו עימו במגע, כי האיש „אינו מתפקד".

הוא מאבד תדיר את ההקשבה, גם תוך כדי דיונים חשובים ביותר, הנוגעים לענייני־מדינה חיוניים. רוחו נודדת. הוא מתקשה להתרכז. אין הוא מחליט החלטות.

יש לו תקופות של אויפוריה צוהלת, בלא סיבה נראית לעין, והן מתחלפות בתקופות של דיכאון ואדישות.

בשבוע האחרון נוספו על כך סימפטומים חדשים ומדאיגים ביותר. הם הוצגו על־ידי מנחם בגין עצמו לעיני אלפי צופי־הטלוויזיה.

ההתקפה המוזרה על הצלמים, המבקשים לגלות „עצם שאינה מכוסה בבשר".

קריעת פיסת־הנייר על דוכן הנואמים, כביכול כדי להדגים „פשרה טריטוריאלית", אך בצורה המזכירה בהכרח קריעת חוזי־שלום.

ההתעקשות הילדותית־כימעט שעל שימעון פרס לבוא אליו בזמן שהוא, בגין, קובע — שהרי בעבר בא בגין אליו בזמן שפרס קבע.

גילוי הסודות על הפגישה המתוכננת בין פרס והמלך חוסיין, ועל ביקורו של פרס במארוקו. (ולעניינו כלל אין זה חשוב אם נעשו הדברים בכוונה או לאו. גם אם חשף את הסודות של פרס בכוונה, כשם שמישרדו חשף לפני כן בכוונה את סודות פגישת וייצמן־סאדאת, מעיד הדבר על כושר־שיקול מעוות.)

הדיבורים, בחוג פומבי של חסידים־שוטים (והדגש הוא על המילה השניה), על „קצהו של חוסיין" ו„מארוקו־שמארוקו", בתוספת הקללה הרוסית „חוי" (מתחרז עם „פוי").

השימוש החוזר במילה „אני". („נשיא מצרים שלח לי, באמצעות שר־הביטחון...").

האיומים ש„לא לתת ויזות" למי שמבקש להיפגש עם מנהיגים ערביים.

התיאור המפורט והנלעג של שיחות־הטלפון הבינלאומיות בין טירת־לידס וירושלים, שבה תיאר לו משה דיין בהרחבה את יפי־הנוף וטיב חפצי־האמנות שם.

וכן הלאה וכן הלאה. מעשה שכל אחד מהם לבדו הוא תימהוני, כשהוא נעשה על־ידי ראש־ממשלה, ושהצטברותם מציגה סימן־שאלה גדול.

■ ■ ■

מזה תריסר שנים שוקד מנחם בגין על יצירת תדמית חדשה לעצמו.

למן היום שבו הצטרף לממשלת הליכוד הלאומי, ערב מילחמת ששת־הימים, הפתיע את עמיתיו החדשים בהתנהגותו האחראית, השקולה ומתונה. הוא הקפיד על סדרי־שילטון ועל נוהגי־נימוס.

שרי־העבודה למדו לסמוך עליו ולהיוועץ עימו. גולדה מאיר התפעלה ממנו.

הציבור מחק מזיכרונו את בגין „הישן", האיש־עם־האופנועים, הנואם־הבוכה, המברך על זריקת־האבנים לתוך אולם הכנסת, הדמגוג הלאומני שעורר פחדים כמוסים. הוא התרגל לבגין „החדש", המדינאי־הג'נטלמן, הפולמוסן המאופק בכנסת.

לולא שינוי־תדמית זו, לא היה בגין יכול להיבחר. כאשר תיכנן עזר וייצמן את מערכת־הבחירות של הליכוד בבחירות האחרונות, החליט בהוכמה רבה להציג את בגין כסבא טוב־לב, למוד־נסיון ועתיר־חוכמה, המבקש „להיטיב עם העם".

והנה, תוך כמה ימים, ניפץ וניתץ מנחם בגין במו ידיו את הפסל שהוא פיסל. „בגין הישן" קם על „בגין החדש". בקרב חוגים רחבים מאד עורר מחדש את כל החששות והפחדים הכמוסים, ששמו היה מעוררם בשנות ה־50'.

מעשה כזה אינו יכול להיות פרי של מחשבה צלולה. זה לא נעשה תוך שיקול־דעת. כאן מתפרץ משהו. משהו שהוציא את מנחם בגין מכליו, שהוריד אותו מן הפסים שקבע לעצמו.

אם אין לכך סיבה רפואית, מהי הסיבה?

■ ■ ■

לדעתי, שהתגבשה אחרי שיחות עם כמה מומחים, פועלים כאן כמה גורמים פסיכולוגיים.

קודם כל: גורם החרדה.

לפני יותר משנה לקה מנחם בגין בהתקף־לב חמור ביותר, שהביא אותו — לדבריו שלו עצמו — עד סף המוות. מקורות מוסמכים טוענים שהיה זה ההתקף השני.

חווייה כזאת מוכרחה להשאיר בלב אדם חרדה עמוקה ומתמדת. מה צופן העתיד? אי־הוודאות מכרסמת. גם אם המצב הבריאותי השוטף הוא תקין (עד 120), מוכרחה חרדה מתמדת זאת להשפיע על כל מעשיו ומחדליו, להקטין עד מאד את כושרו לעמוד בלחצים נוספים.

■ ■ ■

ולחצים יש למכביר.

את החודשים הראשונים של שילטונו בילה מנחם בגין באויפוריה מתמדת, כשהוא נהנה מאווירת ההצלחה שאפפה את ממשלתו. קבלת־הפנים (הראשונה) אצל הנשיא ג'ימי קארטר הגבירה את תחושת־האושר. ביקור הנשיא אנוואר אל־סאדאת העלתה אותה לנקודת־השיא.

באותם רגעים גדולים היה בגין משוכנע לחלוטין שהוא צדק, שהנה כל הערכותיו מתאמתות, שהוא־הוא יביא את השלום.

מאז נתקל בגין במציאות — וזו שונה לחלוטין מן המציאות הדימיונית שהוא יצר לעצמו במרוצת עשרות השנים.

מאז איסמאעיליה מתנכר לו אל־סאדאת ומסרב להיפגש עימו. הנשיא המצרי מסביר פנים לעזר וייצמן, שאליו נהג בגין להתייחס בזילזול או בטינה („מון ז'נרל, השובב הנחמד"). לאחר מכן נפגש אל־סאדאת עם שימעון פרס, יריבו המובס של בגין. בגין מרגיש שהוא נותר „בחוץ", שהדברים נעשים בילעדיו, שרוצים לגרש אותו.

מסתבר לו כי „תוכנית השלום" שלו, שנראתה לו עצמו כפיסגת הנדיבות המדינאית, נדחית על־ידי המצרים והאמריקאים כאחת. בארץ קמה נגדה תנועה עממית רחבה. נפערה תהום, ההולכת ומתרחבת, בין הדפוסים המחשבתיים של בגין ובין העובדות הקרות בחוץ.

על כן מסתגר בגין בהמימות של דל"ת אמותיו הרוחניות, שקוע בדיכאון של תיסכול, כשהוא בורח מפעם לפעם לתוך אויפוריה, שמקורה בנסיון תת־הכרתי לרמות את עצמו.

חיה פצועה, הנדחקת לפינה, הופכת תוקפנית ומסוכנת ביותר. היא עלולה לרוץ אמוק. מנחם בגין, הנתקף בתיסכול גובר, מראה סימנים של אותה תוקפנות, שממנה הוא נגמל מזה זמן רב.

הוא מרגיש שהוא נכשל, במקום שאחרים מצליחים. הביטחון העצמי שלו התערער. על כן הוא עולה על דוכן־הנואמים, ובנאום הגדוש התקפות זולות, שהן בהרבה מתחת לרמתו, הוא מכה בכל הכיוונים כדי להרגיש שהוא מתפקד ומצליח.

הציבור הנאור רואה ונחרד. אך בגין עצמו רואה את הנאום שלו בטלוויזיה, נהנה, שוקע באויפוריה, מכריז: „נתתי לכם סינימה בלאש". (והארץ ומעריב מכריזים, ברצינות, שזהו „בגין במיטבו").

■ ■ ■

השקפת־עולמו של מנחם בגין מבוססת על הנחת־היסוד ש„העולם כולו נגדנו". על כך כבר גינה אותו, בשעתו, ז'בוטינסקי בכבודו ובעצמו, שייעץ לו להסיק את המסקנה ו„לקפוץ לנהר הוויסטולה".

הגויים רוצים באבדוננו. האוייב זומם לכלותנו.

עתה מקבלת אמונה זו גוון אישי. בגין משוכנע כי הכל חברו יחד כדי להדיח אותו מהשילטון — וייצמן ואל־סאדאת, פרס וקארטר, המלך חסן וקרייסקי, חוסיין ומי עוד.

מכאן האימרה המוזרה, כי ממצריים ועד האוקיינוס השקט רוצים הכל לסלקו.

נוצר כאן מעגל קסמים. בגין משוכנע שהכל נגדו, ועל כן הוא מפתח לעצמו גישה סרבנית יותר ויותר. העמדה הסרבנית אכן מביאה את הכל לכלל המסקנה שהוא מהווה את המיכשול העיקרי לשלום, שהוא מסכן את עתיד ישראל, המרחב והעולם, ושצריכים להדיחו.

מה קודם למה? ההזייה למציאות, או המציאות להזייה?

■ ■ ■

אם נכון הניתוח הזה בעיקרו — לאן הוא מוביל?

האם ניתן להינבא לגבי הצפוי בעתיד? האם אפשר לצפות מראש מה עשויים — או עלולים — להיות מעשיו ומחדליו הבאים של ראש־הממשלה?

למרבה הצער, לא.

ניתן רק לקבוע: בצמרת המדינה נוצר מצב חמור, המגיע לממדים של סכנה לאומית. הנמושות בממשלה וסביבה יודעות זאת, אך משלימות עימו ומסתירות אותו, איש־איש לפי האינטרס האישי הקטן והעלוב שלו.

לא ניתן אלא להמתין ולחרוד, להמתין ולחרוד, עד שתתגבש בציבור ובצמרת ההכרה שכך אין זה יכול להימשך.

ראש הממשלה: ממצריים עד לאוקיינוס השקט...